

Poslanici u susret posjeti ANB-u da dobiju i izvještaj o primjeni mjera tajnog nadzora

Najavljena posjeta Agenciji za nacionalnu bezbjednost (ANB), pozitivan je korak u pravcu korišćenja mehanizama koji su na raspolaganju i u nadležnosti Odbora za bezbjednost i odbranu u dijelu kontrole nad primjenom mjera tajnog nadzora (MTN). Međutim, smatramo da posjetu ANB-u treba da prati i dostavljanje izvještaja o primjeni (MTN). Napominjemo da je, prema Zakonu o parlamentarnom nadzoru u oblasti bezbjednosti i odbrane, nadležnost odbora da razmatra izvještaje o primjeni MTN od strane organa i institucija, tj. ANB-a i Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP). Podsjećamo da se ova zakonska obaveza iz godine u godinu ponavlja u planovima rada Odbora, ali da isti nisu razmatrani, na šta smo redovno ukazivali kroz naše predloge za godišnji rad Odbora, a posljednji put i direktno tokom sastanka sa predsjednikom Odbora za bezbjednost i odbranu u martu ove godine.

Očekujemo da je predsjednik Odbora sa direktorom ANB-a dogovorio uslove ulaska i boravka u prostorijama ANB-a, kao i druge detalje posjete, a koji su prihvatljivi za sve članove Odbora, kako bi se izbjegla situacija iz 2010. godine.

Ono što treba imati u vidu je da će dometi ove posjete vrlo vjerovatno ostati ograničeni. Članovi Odbora će ostvariti uvid u dokumentaciju koja prati svaki zakonito odobreni predmet. Niko ko vrši zloupotrebe ne daje onome koji ga kontroliše, pisane dokaze o zloupotrebama.

Nažalost, izvjesno je da većina članova odbora nema posebna iskustva, i znanja, jer koliko je nama poznato nisu imali posebne obuke u vezi sa navedenim pitanjem. Smatramo da Odbor treba da zatraži dostavljanje izvještaja, a kako bi se poslanici bar prije posjete upoznali sa podacima i unaprijed pripremili pitanja za planiranu posjetu. Ova posjeta poslanicima treba da omogući uvid, ne samo u statistiku, već i u mjere i aktivnosti koje su preduzete kako bi se spriječile eventualne zloupotrebe.

Posjetu ANB-u, kao i izvještaj o primjeni mjera tajnog nadzora, poslanici mogu iskoristiti da se informišu:

- koje procedure i standarde, interne mehanizme kontrole i nadzora su postavljene i /ili unaprijeđene od 2020. godine kako bi se spriječile zloupotrebe u vezi sa kojima se vode sudski postupci protiv ranijeg direktora ANB i službenika ANB;
- o navodima o odlivanju tajnih podataka i epilogu disciplinskih postupaka protiv službenika ANB;
- o mogućnostima i ograničenjima generalnog inspektora ANB u kontroli primjene MTN i drugih zloupotreba;
- o iskustvu odobravanja MTN od strane Predsjednika Vrhovnog suda (statistika odobreno/odbijeno/odobreno produženje);
- o broju saznanja iz primjene MTN, a koja su dostavljena policiji ili/i tužilaštvu koji ukazuju na postojanje osnova sumnje da se priprema, organizuje ili da je izvršeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti,

- koje posebne mjere zaštite i provjere integriteta se primjenjuju u odnosu na službenike ANB koji su upoznati sa sadržajem pribavljenim primjenom MTN.

Imajući u vidu dugogodišnje bavljenje ovom temom, kao i brojne publikacije Institut alternativa koje se tiču parlamentarnog nadzora u oblasti bezbjednosti i odbrane, u nastavku su izdvojeni nalazi iz istraživanja iz 2010. i 2014. godine a tiču se mjera tajnog nadzora, a koji mogu poslužiti poslanicima kao priprema za planiranu posjetu, jer ukazuju na druga važna pitanja i kontroverze u nadzoru nad primjenom MTN u bezbjednosnim službama.

- "Inicijativom članova Odbora predloženo je da članovi Odbora posjete ANB kako bi provjerili da li ta služba primjenjuje MTN u skladu sa zakonom. **Takođe je zatraženo da, prije nego posjete Agenciju, ANB dostavi članovima Odbora poseban izvještaj o mjerama tajnog nadzora za 2008. i 2009. godinu, „tj. pregled korišćenja ovih zakonskih ovlašćenja pojedinačno po ‘linijama rada’ utvrđenim članom 14 Zakona o ANB”.** Nakon dostavljanja izvještaja, pozdravljajući odluku da članovi Odbora posjete ANB, član Odbora iz opozicione Nove srpske demokratije, Goran Danilović, saopštio je da je dostavljeni izvještaj "uvreda za poslanike", te da sadrži samo taksativno nabrojane slučajeve prisluškivanja, ali ne i razloge zbog kojih su preduzete te mjere. Prilikom posjete, 12. marta 2010, opozicioni članovi Odbora su odbili da uđu u zgradu ANB jer je na ulazu trebalo da prođu kontrolu i ostave svoje mobilne telefone pa su posjetu realizovali samo članovi vladajuće koalicije. Poslanici su slučajnim uzorkom pogledali po tri dosijea. Prema riječima poslanika SDP-a Borislava Banovića: **"Dosijeji su po sadržaju pratili zakonsku proceduru, imali su obrazloženje i zahtjev direktora, zašto je to potrebno, odobrenje suda, onda sam dosije, odnosno materijal iz samog tajnog nadzora, onda odluka o prekidu, ili nastavljanju, zahtjev za produženje roka ako smatraju da ima osnova, u tom smislu je to bilo dobro, zakonito, temeljno i vrlo uredno, ali to je ono što mi dobijamo na sto."** On istovremeno priznaje da poslanici nemaju iskustva, znanja, vještine da detaljnije provjere dokumentaciju u odnosu na praksu primjene MTN. Nakon posjete, poslanici su obavijestili javnost da je u 2008. i 2009. godini zakonska procedura sprovedena shodno Zakonu o ANB. **Pisani zaključci nijesu usvojeni i Odbor nije raspravljao o posjeti. Poslanici nijesu u dovoljnoj mjeri iskoristili iskustvo ni ove jedne posjete ANB kako bi „posjetu instituciji” kao mehanizam nadzora što kvalitetnije koristili za dalju kontrolu rada ANB i kako bi posjetom dobili što korisnije i značajnije informacije o radu i, u konkretnom slučaju, informacije o primjeni MTN od strane ANB.** Odbor za bezbjednost takođe ima zakonsku mogućnost vršenja nadzora nad primjenom mjera tajnog nadzora koje primjenjuje Uprava policije i u svom radu to je do sada učinio jednom, bez uspjeha u utvrđivanju da li je ili nije bio zloupotreba, usljed nedostatka tehničkih mogućnosti i ekspertskih znanja članova Odbora.
- Po prvi put u svom radu, tokom 2013. godine, Odbor je vršio nadzor nad primjenom mjera tajnog nadzora (MTN) koje, u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku, primjenjuje Uprava policije (UP) od 2007. godine. Tada je, na petoj sjednici Odbora razmatrana inicijativa članova Odbora iz Demokratskog fronta o održanju kontrolnog saslušanja ministra unutrašnjih poslova i specijalne tužiteljke Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina u vezi s navodima u medijima o tome da su novinari i urednik dnevnog lista *Dan* bili pod nezakonitim

mjerama tajnog nadzora koje primjenjuje UP. Nakon diskusije, Odbor je jednoglasno odlučio da se kontrolno saslušanje sprovede i, takođe jednoglasno, usvojio Odluku o posjeti Odsjeku za posebne provjere Uprave policije, koja je i realizovana 28. februara. Posjeta Odsjeku bila je ujedno jedina kontrolna posjeta Odbora u 2013. godini. Kontrolno saslušanje bilo je planirano za period nakon 11. marta, ali formalno nije održano. Nakon posjete i izvršenog nadzora, utisci članova Odbora iz vladajuće većine i opozicione manjine o tome šta su saznali prilikom posjete bili su dijametralno suprotni. Članovi Odbora iz vladajuće većine izjavili su da je uvid u primjenu MTN u aktivnim predmetima pokazao da nije bilo zloupotrebe zakona u njihovom sprovođenju. Izrazili su uvjerenje da se procedura i zakon u potpunosti poštuju te da se „vodi računa da se ne krše Ustavom zagarantovana ljudska prava“, kao i da na osnovu onog s čim su upoznati nije bilo prisluškivanja novinara *Dana*. S druge strane, članovi opozicije tvrdili su da tehnički nije moguć nadzor nad završenim predmetima, da se dio informacija sa servera automatski briše i da to zabrinjava. Ponovili su sumnje da postoje zloupotrebe MTN, posebno usmjerene protiv protivnika vlasti, novinara, NVO sektora i opozicije. Čak i prije navoda u medijima kojima se otvorila ova afera, prema riječima ministra unutrašnjih poslova, Odjeljenje za unutrašnju kontrolu policije započelo je istragu o ovom pitanju i vodilo je uporedo s posjetom Odbora Odsjeku za posebne provjere. Na osnovu istrage sačinjen je izvještaj čiji je nalaz pokazao da nije bilo zloupotreba u konkretnom slučaju. Odbor nije razmatrao ovaj izvještaj Unutrašnje kontrole. Iako je tada ova posjeta, imajući u vidu da je prva, imala izuzetan značaj, nedovoljno je razvijen sam kontrolni postupak nadzora nad primjenom MTN od strane Odbora. Nedostatak iskustva i ekspertskih, tehničkih, znanja prepreka je za vršenje efikasnog nadzora. Odbor mora unapređivati svoje kapacitete po ovom pitanju da bi mogao da primjeni svoju nadležnost. To (tada) potvrđuje i član Odbora iz vladajuće političke partije koji kaže: „Ja ne mogu da se uključim jer ne razumijem tu temu. To što smo vidjeli, vidjeli smo i mislili smo da je OK.“ Odbor (tada) nije usvojio poseban izvještaj o ovoj posjeti, pa samim tim ni zaključke kojima bi uticao na poboljšanje stanja u ovoj oblasti. Izvjesno je da nadzor nije objektivno moguć, o čemu govori i izvještaj „Procjena stanja u Crnoj Gori vezano za organizovani kriminal“ Mauricija Varanezea, eksperta Evropske komisije, koji kaže da: **„Odsjek za posebne provjere Uprave policije posjeduje specifičan aparat i tehničke kapacitete da replikuje podatke crnogorskih provajdera, uključujući podatke o telefonskim brojevima, SMS/MMS i lokalizaciju korisnika. To znači da Odsjek ima tehničku mogućnost da prisluškuje telefonske razgovore i i-mejllove svih korisnika lokalnih provajdera sa jednim ‘klikom’, potencijalno bez naloga suda. Takođe, naglašeno je da taj aparat ne evidentira LOGs i stoga Odsjek može zloupotrebljavati cijeli sistem i izbjeći bilo kakvu kontrolu. Stoga, razne komisije koje nasumično kontrolišu legalnost prisluškivanja mogu biti prevarene budući da aparat ne stvara LOGs sistema. U stvari, prisluškivani telefoni evidentiraju se putem registra u papiru. Očigledno je da ako se ilegalno prisluškuje telefon telefonski broj neće biti naveden u registru i budući da aparat ne evidentira LOGs ilegalno prisluškivanje može se vršiti za pitanja koja su daleko od istražne svrhe.“**

Posjeta kao kontrolni mehanizam treba da služi Odboru da uoči ovakve probleme i konkretno djeluje u odnosu na njih. Odbor kao zakonodavac ima odgovornost za unapređenje pravnog okvira, a pored ovog, postoje brojni problemi u vezi s ovim pitanjem, kao i obavezu uticanja na unapređenje praksi primjene MTN.